

ביאורים

לפעמים אנחנו עלולים לחשוב שהתורה שייכת רק ליחיד סגולה, אך אין הדבר נכון. התורה שייכת לכל אחד כיוון שניתנה לכולנו בשווה ויכל הרוצה לזכות בה יזכה בה" [מהר"ל תפארת ישראל, הקדמה]. אין מושג כזה 'תורה לצדיקים', להפך, הצדיקים צריכים לדאוג להמון. כך נוהג גם הרמח"ל שמנסה להתאים את הנוסחה הנכונה לכל יהודי.

יש אנשים שאפילו הכבוד בעולם הבא לא משמעותי עבורם. בשביל אנשים כאלו נכתבה הפסקה שלנו. לאנשים אלו לא יעזרו העצות הקודמות שהביא הרמח"ל, ועצתו אליהם היא: אף אם אינכם רודפים אחרי כבוד, ודאי אינכם חפצים בעונש חס וחלילה, לכן כדאי גם לכם לרומם נפשכם.

מידת הדין נובעת ממידת האמת. בדין אמת אין 'החלקות', אין 'עסקות טיעון', משוא פנים או זכות אבות. לכן הקב"ה מדקדק עם צדיקים כחוט השערה. מדוע דווקא צדיקים, הרי הדין צריך להיות שווה בכולם! התשובה היא שאכן הדין שווה לכולם, את כולנו הקב"ה ידון על הקל שבחטאים. ההבדל בין הצדיק לאדם הרגיל נובע מהרצון לזכך את נשמתו של הצדיק לקראת העולם הבא שהשכר בו גדול לאין ערוך מהעולם הזה. לכן הקב"ה נפרע מהצדיק אף על המעשים הטובים אך לא מושלמים שהוא עשה.

ישנם מקרים בהם חטא הצדיק מלמד על חסרון כלל עולמי. במצבים כאלו יש צורך בתיקון עמוק יותר. אברהם אבינו בשאלתו "במה אדע כי אירשנה" [בראשית טו ח] ביטא חיסרון קטן באמונה לפי מדרגתו, אך החיסרון בדורו היה גדול יותר. על כן נצרך תהליך אלוהי ארוך טווח: הורדת עם ישראל למצרים על מנת להוציאם באותות ובמופתים ולהפיץ את שם ה' בעולם. ככלל, הדקדוק בדין לא נובע מרצון "לסגור חשבון" עם הברואים אלא מתוך רצון לזכך ולרומם את הנבראים.

הרחבות

• כיצד מחשבים זכויות ועונות

לדין כל אחד מהם ולהעניש אחר כך על כל אחד כפי מה שהוא. דינו של האדם מורכב מאוד, ותלוי בגורמים רבים: גודל הניסיון, חומרת העברה, רמת הידיעה של האדם וכדומה. לכן, רק הקב"ה יכול לבחון מהו הגמול המגיע לאדם על מעשיו. כך כתב הרמב"ם: "אדם שעונותיו מרובין על זכויותיו מיד הוא מת ברשעו שנאמר "על רוב עונתי", וכן מדינה שעונותיה מרובין מיד היא אובדת שנאמר "זעקת סדום ועמורה כי רבה" וגו', וכן כל העולם כולו אם היו עונותיהם מרובין מזכויותיהן מיד הן נשחתין שנאמר "וירא ה' כי רבה רעת האדם", ושיקול זה אינו לפי מנין הזכויות והעונות אלא לפי גודלם, יש זכות שהיא כנגד כמה עונות שנאמר "יען נמצא בו דבר טוב", ויש עון שהוא כנגד כמה זכויות שנאמר "וחוטא אחד יאבד טובה הרבה", ואין שוקלין אלא בדעתו של אל דעות והוא היודע היאך עורכיני הזכויות כנגד העונות" [הלכות תשובה ג, ב].

הראב"ד חולק על דברי הרמב"ם: "לא כמו שהוא סובר שכשאמרו רשעים נחתמין לאלתר למיתה שמיד מתים, ואינו כן כי יש רשעים חיים הרבה אלא נחתמין לאלתר שלא ימלאו ימיהם שני הדור שנגזרו עליהם".

הכסף משנה התייחס לקושיית הראב"ד וכתב: "כבר תירץ זה רבינו במה שכתב ושיקול זה אינו לפי מנין הזכויות וכו' ואין שוקלין אלא בדעתו של אל דעות. הרי שכבר אפשר שיראה לנו שהוא רשע גמור ועשה מצוה שבעבורה ראוי שיזכה".

הצלחת צוריאל צבי בן משה הי"ו
לעילוי נשמת טובה בתיה בת מיכאל ע"ה

אף ההערה לכל ההמון, הנה היא בענין השכר וענין עצמם. בראות עמק הדין עד היכן מגיע, אשר באמת ראוי להזדעזע ולהתחרד תמיד, כי מי יעמד ביום הדין, ומי יצדק לפני בוראו באשר השקפתו מדקדקת על כל דבר קטן או גדול. וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (הגיגה ה"ע), "ומגיד לאדם מה שחוו" (עמוס ב. א) - "אפלו שיחה קלה שפין איש לאשתו מגידין לו לאדם בשעת הדין". עוד אמרו (יבמות קכא ע"ב), "וסביבו נשערה מאד" (תהלים נ. א) - "מלמד שהקדוש-ברוך-הוא מדקדק עם חסידיו כחוט השערה".

אברהם הוא אברהם האהוב לקונו, עד שהקתיב^ו עליו (ישעיה מא. ח), "אברהם אהבי", לא פלט^ו מן הדין מפני דברים קלים שלא דקדק בהם, על שאמר (בראשית טו. ח), "במה אדע?" אמר לו הקדוש-ברוך-הוא, "חייך, ידע תדע כי גר יהיה זרעך" (פרקי דרבי אליעזר פרק מח). על שקרת ברית עם אבימלך בלא צוויי של מקום, אמר לו הקדוש-ברוך-הוא "חייך, שאני משהא בשמחת בניך שבעה דורות" (בראשית רבה נד. ז).

יעקב, על שחרה אפו ברחל, שאמרה לו (בראשית ל. א), "הבה לי בנים", אמרו במדרש (בראשית רבה עא. ז), זה לשונם, "אמר לו הקדוש-ברוך-הוא, כף עונים את המעוקות? חייך שבניך עומדים לפני בנה", ולפי שנתן את דינה בתבה כדי שלא יקחה עשו, אף על פי שפונתו היתה ודאי לטובה, אף לפי שפונת חסד מאחיו, אמרו במדרש (שם עו. ט), "אמר ליה הקדוש-ברוך-הוא, למס מרעהו חסד" (איוב ו. יד), לא בקשת להשיאה למהול, הרי היא נשאת לערל, לא בקשת להשיאה דרך התר הרי היא נשאת דרך אסור".

יוסף, לפי שאמר לשר המשקים (בראשית מ. יד), "כי אם זכרתני אתך" נתוספו לו שתי שנים, כמאמרם זכרונם לברכה (בראשית רבה פט. א). יוסף עצמו על שחנט את אביו בלי רשותו של מקום או לפי ששמע (בראשית מד. לא), "עבדך אבינו" ושתק, למר פדאית לה ולמר פדאית לה^ו, מת לפני אחיו (בראשית רבה ק. ג). **דוד**, לפי שקרא לדברי תורה "זמירות" (תהלים קיט. נד), נענש שנכשל בדבר עזה ונתערבבה שמחתו (סוטה לה ע"א).

מיכל, לפי שהוכיחה את דוד במה שרקד בחוץ לפני הארון (שמואל ב' ו. כ), נענשה שלא היה לה ונד אלא במותה (שם פסוק כג, ובגמרא סנהדרין כא ע"א).

חזקיהו, לפי שהראה אל שרי מלך בבל את בית נכתה^ו, נגזר על בניו להיות סריסים בהיכל מלך בבל (מלכים ב' כ. יג-יח). ורבים פאלה מאד.

ובפרק הכל חייבין (הגיגה ה ע"א), אמרו, "רבי יוחנן פד הוה מטי להאי קרא הוה כפי, וקרבתי אליכם למשפט והייתי עד ממהר במקשפים ובמנאפים ובנשבעים לשקר בעשקי שכר שכיר" וגו' (מלאכי ג. ח), עבד ששוקלים עליו קלות פחמורות, תקנה יש לו? ובדאי שאין פגנת המאמר שיהיה הענין על שתיקן אחד, כי הקדוש-ברוך-הוא אינו משלם אלא מדה כנגד מדה (סנהדרין צ ע"א).

אמנם הענין הוא, שלענין משקל המעשים כף עולות כפף הקלות כמו החמורות, כי לא ישפחו החמורות את הקלות, ולא יעלים הדין עינו מהם קלל, פאשר לא יעלים מהחמורות, אלא על כלם ישגיה ויפקח בהשואה אחת^ו לדון כל אחד מהם ולהעניש אחר כך על כל אחד כפי מה שהוא, והוא מה ששלמה המלך עליו השלום אמר (קהלת יב. יד), "כי את כל מעשה האלהים יביא במשפט" וגו'. כי פאשר אין הקדוש-ברוך-הוא מניח מלשכרו^ו כל מעשה טוב קטן כמות שהוא, כן לא יניח מלשפט ולהוכיח כל מעשה רע קטן כמות שהוא, ולהוציא מלב הרוצים להתפתות ולחשב שלא יעלה האדון ברוך הוא בדיניו הדברים הקלים ולא יקח חשבון עליהם, אלא כלל הוא (בבא קמא נ ע"א), "כל האומר הקדוש-ברוך-הוא ותן הוא, יתרו מיעוהי^ו".

וכן אמרו (הגיגה טז ע"א), "אם אומר לך יצר הרע, חטא, והקדוש-ברוך-הוא מוחל לך - אל תשמע לו".

שכתבי - שכתב. **פלט** - ניצול. **מעוקות** - סובלות. **למר פדאית לה** - לכל שיטה לפי דרכה. **נכתה** - אוצרותיו. **בהשואה אחת** - בצורה אחידה. **מלשכר** - ליתן שכר. **מיעוהי** - מעיו.

להמון העם - מצד הדקדוק בשכר ועונש בעוה"ז וחומרם

דוגמאות לדקדוק עם צדיקים מהתנ"ך ומחז"ל

על הכל נידונים - ללא ייתור

פרק ד' תשובה

למור דומי
מסילת ישירים